

HOL VOLT SICAMBRIA VÁROSA?

A krónikák szerint Attila székhelye és a hely, ahol Árpád vezér a Dunántul meghódításába fogott

A magyarországi hun- és az ősmagyar hagyomány mondáiban ismételtelen szó esik Sicambria városáról. Midőn Attila hun király Pannóniát, a mai Dunántult elfoglalta, Sicambria városát a maga nevével *Attila városának*, öccse Buda pedig a saját nevével Óbudának nevezte el. A németek Attilától való rettegésükben az *Ecoburg* városnévvel éltek, mert Ecl az Attila, Etele név egyik német alakja, burg pedig várost jelentett, míg a hunok avval nem törődve *Óbuda* néven neveztek a várost. Attila haragra gerjedvén emiatt, öccsét Budát önkézzel megölte és holttestét a Dunába vetette.

Később honfoglaló Árpád vezér csapatai is Sicambiánál usztattak át tömlökön a Dunán, amidőn Pannónia meghódítására indultak.

Igy meséli el ezeket *Kézai Simon* mester Kun László királyunk idejében az 1280-as években írt krónikájában. Utána *Kálmár* és *Thuróczy János* krónikáikban hasonlóan, de már bővítésekkel tudósítanak ezekről.

Anonymus nem ismeri a Sicambria nevet

Különös most már az, hogy Anonymus, aki három emberöltővel korábban írta krónikáját, ugyancsak megírja, hogy Attila a Pannóniában, a Duna mellett talált régi várost megújította, székhelyévé tette s ezt a magyarok az ő korában *Budavárnak* s a németek *Ecilburgnak* nevezik, de a régi *Sicambria* névről mit sem tud.

Bonfini Antal olasz származású humanista, kit Mátyás király udvarába hívott s ki *Beatrix* királyné felolvasója lett s később Mátyás király felhívására a magyarok történelmét megírta, Sicambiáról már bizonyító erejűnek látszó körülményt ír meg. Szerinte, amikor Óbudán *Beatrix* királyné kastélyát építtették, egy feliratos követ találtak a következő felirattal: „Legio Sicambrorum hic praesidio collocata civitatem aedificaverunt, quam ex suo nomine Cicambriam vocaverunt.” (Rerum Hungaricarum Decades I. liber 1.) — A sicamberek légiója ide őrségül helyezett várost épített, amelyet nevével Sicambiának nevezett el.

*Bonfini*nek ez a közlése a hagyományt megerősíteni látszott s most már tudattá vált, hogy az Óbuda helyén korábban állt régi város, amelynek csak romjait láthatták, Sicambria volt.

Azonban minél több adat került elő klasszikus római írott emlékekből Pannónia múltjára vonatkozólag, a Sicambria helynév megerősítése nemcsak késett, hanem ellenkezőleg római földrajzokból, térképekből is mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy Óbuda helyén a római *Acumincum*-nak *Acincum*-nak vagy *Aquincum*-nak is nevezett városnak kellett állania.

Az óbudai romoknak egyszerre két nevek akadt

A romoknak egyszerre két nevek van, amelyekkel a történettudósok nem tudnak mit kezdeni.

Bél Mátyás 1757-ben a *Notitia Hungariae* -jában, Magyarország leírásában már azt írja (III. kötet, 165. l.), hogy vannak, akik *Aquincum elpusztulása után*, vélik, hogy *alapult* Sicambria ugyanannak a helyén s hozzát teszi, hogy véleménye szerint ez akkor történt, amikor a barbár népek megrohanták Pannóniát. Ha csak föl nem akarnók tételezni. — folytatja — hogy Aquincum lentebb, ahol most *Újbuda* (a mai Buda) és fentebb, ahol ma *Óbuda* áll, állott Sicambria.

Közel félszázaddal később a Flórián-téren kutatásakor római épületmaradványra bukkantak. *Mária Terézia* királynő *Schönwisner István* magyar régészt bízta meg a feltárással és megvizsgálásával, aki az aquincumi tábor katonai fűrdőjét ismeri fel benne. A maradványt a Műemlékek Országos Bizottsága *Möller István* műegytemi tanár tervei szerint pár évvel ezelőtt mintaszerűen konzerválta, befődte és kényelmesen hozzáférhetővé tette.

Schönwisner a rom ismertetésében „De ruderibus laconici caldariique Romani...” amely Budán jelent meg 1778-ban az Aquincum—Sicambria-kérdést is véglegesen tisztázni akarván, éles kritika alá vonja a *Bonfini* megírta köfeliratot s kimutatja róla, hogy tartalmilag nem helytálló, hisz Óbuda helyén Aquincum állott, alakilag pedig naiv, minden arhaeológiai ismeret híján levő szó-

hagyományokról.

Ma már *Hóman Bálint* történettudósunk megállapításai alapján biztosan tudjuk, hogy mindezek a krónikások egy Szent László korabeli, veszendőbe ment krónika nyomán íródtak, de még így is túlkésők ennek feljegyzései arra, hogy minden kritika nélkül, mint kétségtelenül hiteles történelmi feljegyzések figyelembe jöhetnek, hiszen Attila korát a Szent László korabeli krónikástól hat és fél évszázad, a honfoglalást két évszázad választotta el egymástól.

Tudjuk azt is, hogy Attila testvérét *Bleda*-nak hívták és a testvérgyilkosság történelmileg igazolva van, de az *Ecilburg* és *Buda* elnevezés történetét, illetőleg megírt kapcsolatát már csak szöveftételezési játéknak kell minősítenünk.

Kétségtelen viszont a krónikából olvashatóan az, hogy *Kézai* krónikás korában úgy tudták, hogy az a város, amelyet az ő idejében németül *Ecilburgnak* és magyarul *Óbudának* hívták, Attila kora előtt Sicambria volt.

vegezésű s így az klasszikus nem lehet, hanem *hamisítás*.

Sicambria még a nevében is megsemmisül

Sicambiának még a nevében is való megsemmisülésében azonban nem egyezik bele könnyen a történettudományi irodalom sem.

Podhraczký József: Béla király névtelen jegyzője című, Budán 1861-ben megjelent művében úgy véli: „Óbuda nem Sicambria, hanem a fölötté északra nyúló téren vélt város, melynek kőfalai, az 1838-iki özön előtt még láthatók voltak; ezeket érti *Bonfini Antal*: Sujra Budam, Veterem, in eadem Danubii ripa, vetustissimae urbis vestigia cernuntur, magnumque murorum ambitum referunt. — Óbuda fölött, a Dunának ugyanazon a partján igen régi város maradványai láthatók, amelyek a falak nagy kiterjedéséről is tanuskodnak.”

Salamon Ferenc ezzel szemben Budapest Történetében 1885-ben határozottan kimondja, hogy *Bonfini* egy regét költött oly városról, mely sohasem létezett. (II. kötet, 495. l.)

Végül *Eckhardt Sándor* szélesen megalkalmazta, kitűnő tanulmányában, *Sicambria*-jában (Minerva, VI. évf. 157. l.) kikutatja a Sicambiáról szóló középkori monda egész életrajzát a bölcsőjétől kiindulva, annak franciaországi életfolyását, át, amíg kettéválva hozzánk el nem jut s azontul két ágon önállóan tovább nem el a legújabb időkig.

Kimutatja, hogy a Sicambria név és a vele kapcsolatos monda legelőször 727-ben egy észak-francia szerzetes művében fordul elő és ez időtől kezdve a monda különböző változataiban Sicambria városa hol Germaniában, hol a magyar őshazában az *Ungaria vetus*-ban, de leggyakrabban, rendszeresen Pannóniában szerepel.

A Sicambria városnevet a frankok egyik törzsének a *sugambri* nép nevére vezeti vissza, kiket a római történelmírók *sicambri*, *syambri* és *sugambri* néven emlegetnek.

Valószínűnek tartja, hogy a XII—XIII. században bevándorolt francia szerzetesek valamelyike hozta magával a mondat s az aquincumi romok láttán, ahhoz kapcsolta.

A tudomány mai álláspontja szerint, tehát *Sicambria* soha, sehol nem létezett és *Bonfini* felirata általa készített hamisítvány.

Súlyos okok készítettek azonban arra az állításra, hogy ezek a megállapítások részben adalékra, részben revízióra szorulnak. *Legelőször egy időben Sicambria, mint Aquincumtól és Óbudától különböző hely fennállott Óbuda mai területén s e hely megismerése igen fontos további bizonyítékok szolgáltatást Óbuda helyrajzi történetére, a klarisszák kolostorának és Fehéregyháza helyére.*

Sicambiát csak a fantázia szülte?

A tudomány mai álláspontja szerint *Sicambria* nem létezett. *Eckhardt Sándor* *Sicambria*-jában a legendát — amelynek teljes tartalma és különböző változatai minket most nem érdekelhetnek és pusztán azon részével foglalkozunk, amely a pannóniai Sicambria város megvoltát állítja — középkori naiv írók által különféle helyekről kikapott eseményekből, etimológikus mondakból és félreértett vagy erőszakosan egyeztet-

tett adatokból anakronisztikusan kompilált mondanak tartja.

A *sicamberek* a frankok egyik törzse volt. Ezeket a rómaiak Kr. e. 8-ban majdnem

Egy magyarországi római város, amelyik sohasem létezett

Amikor még *Sopron* római kori neve nem volt felderítve, de már ismeretes volt, hogy helyén a rómaiaknak volt városuk, *Oertel* (*Ortelius*) az Antwerpenben 1596-ban kiadott *Thesaurus Geographicus* című földrajzában nyilván *Sopron* város magyar nevéből és a *Sempronius* latin személynévből következtetve és feltételezte, hogy azt valamelyik *Sempronius* alapíthatta, a város római kori nevét *Sempronium*-nak írja. Ezt a nevet *Sempronia* alakban, elvéve még ma is használják Sopronban mint a város régi latin nevét, noha a rómaiak idején neve, mint ahogy később bebizonyult *Scarbantia* volt.

Példa ez arra, hogy hogyan lehet egy városnak neve, amelyik valójában sohasem létezett. Valamelyes hasonló módon egy fantázia szülte *Sicambria* város nevet kapcsolhatta a monda az Óbudán meglévő romok egykori városnevéhez.

Nem hagyhatjuk megemlékezés nélkül azokat a nagyon híres eseteket, amidőn mondánkban, régi írásokban szereplő városokról is soká azt tartották, hogy valójában soha sem léteztek, míg egyszerre romjaik napvilágra nem kerültek.

Iliont, *Tróját* az ókor leghíresebb városostromának tárgyát, *Homeros* *Ilias*-ának színlhelyét, még utjabkori tudósok is nem tekintették-e teljesen a költői fantázia alkotásának, míg — *Schliemann* a múlt század utolsó évtizedében alapjait ki nem ásta?

Hát a bibliai *Ninibe* és *Ur* városoknak nem teljesen azonos volt-e a sorsuk?

Nem állítjuk, hogy Sicambria már az ókorban is megvolt, erre bizonyíték nincsen. Csak óvatosságot látunk helynévalónak, ha az ókori Sicambiának létét vagy nemlétét végérvényesen eldöntöttnek kívánjuk tekinteni. *Eckhardt Sándor* nagyrésztük tanulmánya kikutatja és kimutatta a frank-trójai monda változatainak összefüggéseit a magyar-hun mondával és a kapcsolat eredetére élénk fényt vetett, de Sicambria léte vagy nemléte semmiféle szerves kapcsolatban megállapításaival nincsen. Ha sohasem létezett, úgy magyarazatul szolgál nevének keletkezésére, de ha valóban létezett, úgy sem változik lényegében semmi eredményeiben. Nem zárja ki Sicambria esetleges létezését még az ókorban sem és nem erősíti meg *Schönwisner* tagadását. Az ókori Sicambria léte ellen, marad ellenargumentumként *Aquincum* existálása ott, ahol Sicambiát vélték és a *Bonfini*-féle felirat hitelesnek elfogadhatatlan szövegezésére.

Ha azonban meggondoljuk, hogy *Aquincum* holkékvésének pontosabb helymegjelölése az idők folyamán, még a legutóbbi időkben is, minő lényeges változáson ment át,

Több város volt Aquincum helyén?

Aquincum holkékvésének legutolsó összefoglaló képét *Kuzsinszky Bálint* *Aquincum* című értekezésében adta. (Budapest Műemlékei, 1925.) Szerinte a tábor déli határát a Templom-utca jelezte, északi határát a Matróz-utca, míg nyugati határa a Kórház-utca végén lett volna. (A szövegben a Kórház-utca „eleje” áll, de minthogy a Flórián-tér a tábor belsejébe esett, az író csak a végét érthette, mert az eleje a Fő-téren van.) A katonai városrészt a tábor nyugati kapuja elé képzeli és a polgár város különállóan az aquincumi muzeum körül volt.

Emellett az elrendezés mellett egészen kiesne a Nagyszombat-utca és *Pacsirtamező*-utca sarkán levő ovális alaprajzu tektőlomb, amely alatt éppen *Kuzsinszky*, alakja miatt amphitheatrumot vagy circust gyanít. Ez ugyan még kívül is eshetne a városra, azonban már korábban úgy írtuk, hogy a jelek szerint a második római vízvezeték is ide vezethetett és itt római lakott telepet gyanítottunk. A Zita királyné-uti mérföldmutató kö is ide jelzi a tábor déli kapuját. — ha az eredeti fekvésében találtatt meg. Mint-hogy ez bizonytalan volt, óvatosan csak gyanításról beszéltünk.

Azóta bizonyossággá vált előttünk, hogy a vízvezeték, — a második — ide vezetett, amint azt ki fogjuk mutatni s így közvetve

megsemmisítették és Galliába telepítették. Még a Kr. utáni III. századig emlegetnek egy *cohors cigamborum*-ot (sigamberek csapatát), melynek már csak a neve *sigamber*. A IV. században aztán a nevék is eltűnik a történelem színpadáról és felbukkan a frankoké. Azonban a *syamber* név sokáig fennmarad azután is a latin költészetben, mint a frank népnév antikizáló szinonimája.

Erről a népről neveztek el *Sicambiát*. Ez egy közönséges etimológiai monda, amilyent a középkor ezrével eszelt ki. Különösen a VII. századi *Szevillai Izidor* óta volt divatos népekről városok neveire és megfordítva következtetni.

Eckhardt Sándornak ez a fejtegetése mindenesetre teljes egészében *lehetőséges* magyarázata a mondanak s annak most bennünket érdeklő részének. Bizonyítékot azonban erre, mint általában minden negatívumra kétséges, hogy lehet-e valaha is találni.

be kell látnunk, hogy az első ellenargumentum lényegesen meggyöngült.

Marsigli olasz katonai mérnök 1700-ban (*Operis Danubialis Prodromus*, Tom. II, p. 3. Tab. I.) már felismeri, hogy a szentendrei ut mentén látható kőbálványok római vízvezeték, aquaeductus, pillérei, amelyek a Római-fürdő meleg vizét vezették be a rómaiak városába s minthogy ő a pilléreket a mai Nagyszombat-utcaig vezeti, nyilvánvaló, hogy a város egy részét oda képzelte.

Schönwisner a vízvezeték végpontját, a fűrdőt, amint már említettük is, a Flórián-téren találta meg 1778-ban. Ez már egy kilométerrel közelebb esik a forrásra.

A múlt század hatvanas éveiben a bécsi műemlékek bizottsága a hajógyári szigeten ugyancsak egy fűrdő részleteit ásatva ki, ez volt a kisebbik és lehet, hogy a régebbi fűrdő. Az amphitheatrum-ot és a papföldi romokat 1880 körül ásták ki a mai aquincumi muzeum helyén, a Flórián-téri fűrdőtől négy kilométer távolságban. Most ide tevődött tudalban *Aquincum* helye. *Torma Károly*, aki az ásatásokat vezette, felismervén, hogy a kiásott város a katonaság kísérő népségének városa, a katonai tábor Óbudától északra, az aquincumi muzeumtól nyugatra, a vörösvári völgy előtt elterülő síkságon, a mai esztergomi vasút Óbuda állomásának környékén véte fekvőnek. Óbuda helyén nem maradt volna semmi, dacára a fűrdőknek. De ezután kerültek elő a mérföldjelző kövek s *Aquincum* táborának a helye, a tudatban, megint Óbuda magva alá került.

Most meg *Pecz Vilmos dr. Ókori Lexikonjában* (Budapest, 1902. *Aquincum* című szió alatt) annak a kételkedésnek ad kifejezést, hogy az aquincumi muzeum körül fekvő romok nem lehetnek *Aquincum*hoz tartozók, mert a tábor helyétől félórai távolságban fekszenek s ami fontos, köztük s az Óbuda alatt elterülő épületmaradványok között, a filatori gát helyén nagy hézag van, amelyet temető tölt be.

Óbuda magvától azonban négy kilométerre délre, a budai *Vigadó* helyén is három az I. századból való sírkő került elő, amelyek a legrégebbi időre vallanak. De római feliratokat gyűjtöttek már Mátyás király korában, sőt valószínűleg már előtte a raktárutcai cella trichora és az Árpád-forrás táján is.

Feltételezzük-e, hogy *Aquincum* városa ezt a roppant nagy területet beborította? *Salamon Ferenc* Budapest Történetében *Aquincum* lakosságát — nem terjeszkedünk most ki arra, minő alapon — hatvanezer főnyire becsülte. Ha becslése helytálló és nem túlzott a megadott szám, egy a rómaiak beépítési módja szerint is, nem tulajagy-e ehhez a számhoz a jelzett terület?

bizonyosság adódott arra, hogy a Zita királyné-uti mérföldmutató-oszlop is eredeti fekvésében került elő. Bizonyossággá vált az is, — kimutatjuk majd — hogy a hagyomány szerint ezen a helyen a középkorban vár állott, bizonyára régi római alapokon.

De ekkor *Aquincum* táborának *Kuzsinszky* jelölté határvonalai módosulnak; a déli határvonal a Templom-utca vonaláról a Nagyszombat-utcaig toldódik el, a nyugati pedig a Kórház-utca végéről a Flórián-térig. Ez utóbbit az 1898-ban megtalált bécsi mérföldjelzők szabja meg. Ettől a kötől *Pecz Vilmos dr. Ókori Lexikonjában* tévesen vezeti a római hadi utat szántókon és réteken át a laktanyautcai régi zsidó temetőhöz, oda helyezvén a tábor északi kapuját, mert innen a hadi ut a középkorban is megvolt és ma is meglévő országuton a Bécsi-ut és Vörösvári-utca vonalán a tábor nyugati kapujához vezetett a Flórián-téren.

De ekkor viszont kiesnek az ókori város vonalából a cella trichora és az Árpád-forrás táján volt romok. Nem vélném a tábor nagy területe mellett, hogy elég ok fennforogna egy külön katonai város feltételezésére a táboron és a polgár városon (canabae) kívül. Bizonytalan nyilvánvaló, hogy az Árpád-forrás táján egyéb is volt temető.

A budai *Vigadó* helyén három sírkövet

találtak, ezek szórvány sirokat jelölhettek. A Duna balpartján, az Eskü-téren római erőd alapfalait találták, amelyeket napokkal ez előtt dr. Nagy Lajos egyetemi tanár ismeretével és amelylel közölték, hogy nevét nem ismerjük. Irások emlékből tudjuk, hogy *Trans-Aquincum* létezett, de a *Trans*-szal jelölt helynévnek a belvárosi alapfalak nem felelhetnek meg, mert azzal vagy egy híd-nak az átelleni parton lévő hídfőjét, vagy át-kelő révnek túlsó állomását kellett hogy jelöljék s ez Aquincumtól öt-hat kilométerrel lejjebb nem lehetett. *Trans-Aquincum* a Rákospatak torkolata táján az Óbudai hajó-gyári szigettel szemben kellett hogy feküdjék, oda is helyezte Salamon Ferenc és Kuzsinszky Bálint is.

A *lines*, a római birodalom határa mentén sűrűn, egypár kilométer távolságra voltak erődök, az aquincumi erődök, az aquincumi múzeum Óbudától északra a Duna jobbpartján többet ki is ásott, átkutatott és ismer-tetett. Ilyeneket a Duna balpartján is talál-tak, Nógrádverőce mellett is. Ilyen lehetett a belvárosi is.

Ha mármint a budai Vigadó helyén talált leletet és a Duna balpartját teljesen ki is kapcsoljuk, nem marad-e Aquincum ismert városainak kívül romterület, amelyik ugyan nem bizonyít egy Aquincumtól kü-lönböző, nagyságban, jelentőségben talán jóval kisebb római lakott telep, város léte-zése mellett, de viszont nem zárja azt ki.

A középkorban 1296-ban egy oklevél Buda területén vagy közvetlen környékén mint királyi vagy királynői plébánosok vagy káp-lánok alatt álló következő helységeket sor-olja fel: *Örs, Chék, Sasad, Keszi, Szentja-kab és Félegyháza*. (Knausz: Mon. Eccl. Strig. II. 390. l. — Salamon Ferenc: Budapest tör-ténete. II. 535. l.)

Buda város törvénykönyve Zsigmond ki-rály korában (1387—1437) a mai Budapest területén alább lakott helyeket, városokat, falvakat sorolja fel német nyelven:

Cronfeld (Kelenföld), *Sand Trinitat* (Szent-háromszálfalva, a Margit-hid budai hídfője körül, *Vibecz* (falva, a mai külső Lipótváros helyén), *Alt Ofen* (yehalben der Tonaw (Ópest a Duna túlsó oldalán), *die Lacken* (a Lukácsfürdő helyén lévő telep), *Sand Jakob* (Szentjakabfalva az újlaki templom körül), *Eczelpurg* (a mai Óbuda), *Offen* (a mai Buda) és a fehéregyházakat *dy Offner pey der weisen chirchen*-nek nevezi. (A fehér templomnál lévő budaiak.) (Michnay—Löhner: Buda városának törvénykönyve.)

Más időkben meg más lakott telepeket sor-olhatnánk fel ugyanerről a területről.

Nyilvánvaló, hogy Aquincum léte Óbuda magva helyén, nem zárja ki egy esetleges Sicambria létét még az ókorban sem. Pedig Sicambria léte ellen ez volt az egyik döntő érv, amelyik azonban nyilvánvalólag meg-dőlt, mert Aquincum közvetlen közelében is tudunk római rommaradványokról, amelyek-nek nevét egyelőre nem ismerjük.

Marad hátra utolsó ellenérvként a Bon-finiről nevezett feliratos kő Sicambria város-ról.

A szövegről nyilvánvaló, hogy nem a vá-rosalapítók szövegét, grammatikailag sem kifogástalan, együgyű fogalmazás. *De Bon-fini nem hamisítható*. Budától, Mátyás ki-rály székhelyétől, ahol Bonfini a történetét írta is, hat kilométer távolságban, Beatrix királyné részére szánt építkezéskor, Buda

közeliében a legjelentősebb helyen, amely felé-igen sűrű kellett hogy legyen a közlekedés is, találták.

Kortársaknak, ugyszólván helyszíni ha-zugságot nem találhatott fel, hogy tetten ne-érjék. Azt sem, hogy találták, ha — nem, de még kevésbé, hogy ha ő maga vésette volna ámitásból a feliratot.

Mi célja volt is volna vele Bonfininek, — hiszen amugyis nagy tekintélynek örvendett, kiváló tudós hírében állt, a királyné fölöl-vasója volt, Mátyás király Magyarország tör-ténetének megírásával bízta meg, Mátyás ha-lála után II. Ulászló király nemesi rangra emelte! Sicambriáról pedig már két évszázad óta amugyis tudták, hogy Óbuda helyén ál-lott.

Amikor Magyarországra jött, tul volt már az ötvenedik évén, amikor történetírását be-fejezte, tul a hatvanon, mindenképpen tul azon a koron, amelyben kockázatos, meg-gondolatlan cselekedetekre szánhatta volna el magát.

De hiszen nem is mondja, hogy ő találta, azt sem, hogy akkor, amikor ő már itt volt. Pedig, ha hamisított volna, mennyire ká-színzhatta volna — megszokott módján — érdemét, legalább a megtalálás körül. Egy-szerűen csak annyit mond: „Matthiae Regis tempore” — Mátyás király korában — ta-láltak.

Bonfini dagályos, szónokias és raffinált stílusával sem egyeztethető össze a felirat grammatikailag is hibás, együgyű szövege. Bonfini — szabadjára eresztve — nem így fogalmazta volna meg a szöveget: hogy *igy írta*, ez inkább amellett bizonyít, hogy az általa történt leírása előtt, a szöveget ily alakban már mások is ismerték.

Majdnem bizonyosság a valószínűsége an-nak, hogy a feliratos kő megtalálásakor Bon-fini még nem is volt hazánkban.

Mátyás király trónraléptétől kezdve az Óbudai vár édesanyjái, Szilágyi Erzsébeté, aki többnyire itt is tartózkodott. Innen kel-tezett sok máig fennmaradt leletet. Egy 1477 március 25-én írt levelében kifejezetten „in castro nostro Veteribudensi constructa et edificata” — „az Óbudai várunkban épít-tett” Szent Erzsébet-kápolnáról beszél. (Ányos dr.—Levéltári Közlemények. V. 62.)

Innen írta 1473 augusztus 8-án azt a le-velét a pápához, amelyben Kapisztrán János-nak, férjének lángelkű és szent életű baj-társának a szentek közé való sorolását kéri.

Szilágyi Erzsébet halálának pontos idejét az egykorú feljegyzések nem őrizték meg. Kaprinay szerint 1484 körül halt meg. Sa-lamon Ferenc szerint pedig valószínű, hogy már 1483. április 25-én nem volt életben. Újabbban úgy tudja a történelem, hogy 1482 elején következett be a halála.

Mi sem természetesebb, mint hogy halála után az Óbudai vár, amely mindig a királyi anyáknak vagy feleségeknak volt a birtoka, Beatrix királynénak jutott és hármiféle épít-kezésnek a legvalószínűbb ideje ez a birtok-változás időpontja.

Bonfini pedig — csak négy évvel később, 1486-ban jött Magyarországra.

Nem valószínű az sem, hogy az alapok ásásakor a földből került volna elő a feliratos kő, hanem az építési anyag összehordá-sakor egyebünnen hozták. Óbudán a rómaiak kivonulása óta a legolcsóbb kőbánya a meg-maradt romok voltak. Innen szereztek építő-anyagot ősidőktől fogva a legújabb időkig.

Mátyás király is pusztított régi emléket

Mátyás király maga is újabb műre-mek építéskor régebbi emléket pusztított. Erre bizonyíték van. A fehéregyházi pálos kolos-tor építéskor a prépostság mellett lévő templomrom oszlopait és más köveit a fehé-regyházi pálos kolostor építkezéséhez átvit-tesse. (Magy. Nemz. Múzeum. 1936. fol. 1. jelzetű codex 63. l.)

De a budavári építkezések és várfalak építési anyaga is legnagyobbbrészt Óbudáról ke-rülték ki török előtt, alatt és után is.

Ez a feliratos kő is valószínűleg ily mó-don került Beatrix királyné Óbudai várkastélynak építkezéséhez valahonnan a közel-ből és minden bizonnyal megvolt.

Valóságos megvoltát éppen a szövege bi-zonyítja legfőként, amely pedig eddig legna-gyobb ellenérvként számított.

A trójai-frank mondában a sicamberek mint egy a rómaiakkal hadban álló, ellensé-ges, egyidőben a rómaiaknak adót fizető, barbár néptörzs szerepel. A feliraton pedig nyilvánvalólag mint egy római, határt őrző légió. Az Eckhardt Sándor ismertette monda-változatok egyikéből sem lehetett volna ez a merőben valószínűtlennek hangzó fordula-tot elképzelni. Egyedül a mondának az is-meretében ez a feladat meg nem születhetett volna. Bonfinitől még kitélt volna, hasonló felirat kitalálása, de minden bizonyíték amellett szól, hogy neki csak korábbirol szolgáltatott adatok egyeztetése lehetett a szerepe.

Ez már a második feliratos kő, amelyet Bonfini közlése nyomán, a körülmények kényszerítő tanúsága miatt, valóánk kell el-fogadnunk az eddigi tagadással szemben. Az első Fehéregyháza falán volt, amint azt ki-fejtettük.

Mint hogy Anonymus erről a feliratról sem szól, pedig bizonyára megemlítené, ha az ő

idejében erről tudtak volna, fel kell tételez-nünk erről is, hogy ugyancsak Anonymus és Bonfini kora között került valahol elhelye-zésre.

E feltevés nem tulmerész, mert a környé-ken heverő inscriptiók — feliratos kövek mindennapos láttán, az Óbudai prépostok vagy fehéregyházi plébánosok bármelyike, kapcsolatot keresve a mult emlékei és azok magyarázata között ilyen emléktáblák el-helyezésének a gondolatára könnyen juthattak.

Ezzel azonban a hamisítás gyanuja csak Bonfiniről háruult el.

Azt a nagy úrt, amely a sicamberek bar-bár néptörzse és a római sicamber-légió kö-zületi távolság, amely a monda bámulatos for-dulatai ellenére is, nem volna betölthető — áthidalta a történelmi valóság.

Eckhardt Sándor idézi Sicambiájában Tacitus adatát a tráciái „subsidio Sugabrae cohortis”-ról, azaz a sugambra segédcsapat-ról (Ann. IV. 47.) és egy caesareai feliratot, amely a *sigamber legiónak egyik praefectu-sát Pannónia hajdani procuratorának nevezi*. (Müllenhoff szerint Zeitschrift für d. Alter-tum, XXIII. 35. — Minerva, VI. 193. l.)

Ime, a sicamberek légiója mint történelmi valóság, amelyik semilyen mondatváltozat-ban elő nem fordul, csak az Óbudai régi fel-iraton. Természetesen teljesen közömbös az, hogy ennek a légióknak valószínűleg már csak a neve *sicamber*.

Eckhardt érdekes véletlennek véli a cae-sareai felirat egyezését. Van-e, lehet-e ilyen bámulatos véletlen?

Pannóniában a rómaiak idején egyidejű-leg rendszeren csak két légió állomásozott. Az idők folyamán, a történelemből tudjuk, hogy rövidebb-hosszabb ideig itt volt a VIII., a IX., a XIII. ikerlégió és a XV., amelyeket csak kiragadva említenk meg.

Már a légiók maguk is, de a segédcsapat-ok különösen a birodalom minden részéből toborzódtak s a birodalom minden részébe elkerülhettek. Dáciában (a mai Erdélyben) hispaniai, britanniai, germaniai, galliai, pan-noniai, balkáni, afrikai és ázsiai segédcsapat-ok fordultak meg. A csapatokat gyakran cserélgették. A IX. légiót Pannóniából előbb Rómába, majd Afrikába rendelték egy láza-dás leverésére és onnan négy év mulva visz-szatér Pannóniába, hogy azután később Britanniába kerüljön.

Aquincum állandó csapata a „legio II. adiutrix” — a második segédlégió, de itt volt egyidőben a „cohort VI. Breucorum” — a breucusok csapata is.

Nem lehetséges-e most már, hogyha már egy *legio sicambriorum* valóban létezett és egyik praefectura még hozzá Pannónia haj-dani procuratorra is volt, hogy a *legio* — talán rövid időre, talán egy hadjárat alkalmán — Aquincumban, vagy annak környé-kén állomásozott?

S így éppen lehetetlennek nem mondható, hogy valamely lakott hely — esetleg Aquincum közvetlen közelében is — *Sicam-bria* nevet nyert valamely római „sicamber”-nek nevezett csapattól. De még inkább lehet-séges, hogy Aquincum közvetlen közelében, vagy benne, valamely feliraton, Bonfini kora előtt valaki a „sicamber” nevet kibe-tűzte és a trójai-frank mondától teljesen függetlenül is az amugy is önállóan fel-ismerett magyar-hun hagyomány Sicambria-mondájának az alapját megvetette.

Azokat az érveket, amelyeken *Sicambria nem léte* — *Sicambria „meséje”* — alapul, megdőlteknek látom. Nem következik ebből viszont az ellenkezője, hogy most már Sicambria léte már az ókorban is bizonyos, csak egyelőre léte nyílt kérdésnek tekintendő továbbra is.

Megléte — az ókorban — a lehetőségek körébe lépett elő, — valóban megvolt a középkorban.

Gatterer Ferenc

A KORONATANU

Irta: KRANZ B. HENRY

Az előkező szálló egyik elsőemeleti lak-osztályában elegáns, zöld bársony házi-kabátban, deresedőfejú, idősebb ur nyult el a kényelmes bőrkarosszékekben, míg közvet-len mellette, a karosszék mellé húzott apró asztalka mögött, veszedelmesen csinos, pa-rázslószerű manikürolány foglalatoskodott a férfi balkezének körmeivel. A jobbkez már készen volt és az idősebb ur éppen az-al ügyeskedett, hogy felszabadult egyetlen kezével egy finom, vastag szivari halásszon ki aranytárcájából.

— Nem zavarja, ha rágyujtok közben, kisasszony?

— Nem, nem, csak tessék... Imádom a finom szivarok füstjét.

Aztán felvillanó, fénylő tekintettel hozzá-tette:

— Ez pedig nagyon drága szivar lehet. Nagyszerű illata van!... Ilyet persze csak milliomos urak szívják.

— Meg könnyelmű emberek! — nevetett a férfi és szeme szögletében száz apró ránc futott szét. — Ennek a havannának körül-ből létszerannyi az ára, mint amennyit maga kap, kisasszony, husz-huszonötperces, igen ügyes munkájáért!

A leány most kacérán megismogatta a férfi kezét. Csak futólag, munka közben, de olyan bársonyos tapintással, hogy a millió-most egyszerre felfigyelt.

— En szeretem az ilyen férfias, erős ke-zeket, — nézett szembe merészen vele az égőszemű leány. — Ezek azok a kezek, amik könnyen elcsavarják egy nő fejét.

A kacagása már egyenesen vérferraló volt. A bársonykabátos férfi azonban egy-szerre lehűtötte:

— Ne fáradjon, kisasszony. Én nős va-gyok, ha nem is viselek jeggyűrűt... Nem bírom el a gyűrűt a kezemen. S két gyer-mek atyja vagyok.

A leány ismét munkához látott. De nem adta fel a küzdelmet.

— Ugy? — jegyezte meg könnyedén. — A felesége azonban aligha fiatal nő.

— Az én szememben tizenhat éves... nagy szó az, kisasszony, ha egy nő kitart az ember mellett jóban-rosszban. Sok kemény nélkülözésben volt részemeltem, de most aztán nem lehet olyan kívánsága, amit ne teljesítenék.

— Szereti a feleségét? — nézett fel cso-dálkozva a lány és a két szeme csupa ki-hívó kacérság volt.

— Inkább levágnám a fél karomat, mint hogy fájdalmat okozzak neki.

A leány felkelt helyéről:

— Készen vagyunk, uram!

A férfi egy tizdolláros húzott elő zsebé-ből és mosolygva a leány felé nyújtotta:

— Nem kell visszaadni. Köszönöm!

A milliomos az öröm felvillanó fényét várta a kacér, szép szemekben, úgy, ahogy hasonló esetekben, a bőséges borraló nyomán, megszokta már. A kacsu leány azonban felvette a fejét és nem nyult a bankjegy után. A tekintete hideg volt és gyűlöletet lejt.

— Nekem több jár! — jelentette ki hatá-rozottan. — Ez kevés!

A milliomos fütttyentelt egyet, tréfás ne-vetéssel.

— Ejnye, ejnye, tíz dollár... kicsit bor-sos árai vannak, kisasszony. De hát nem akarok alkudozni, nem illik egy milliomos-hoz. Tessék, legyen hát tizenöt!

A leány újból megráta fűrjeit.

— Nekem több jár!

— Még több? ... No, ne mondja, kislány. És mennyi, ha szabad kérnem?

— Ötven ezer dollár! S még hozzá kész-pénzben. Csekkeket nem fogadok el.

A férfi felnézett. A mosolygás eltűnt arcá-ról, de a vonásai teljesen nyugótlak ma-radtak.

— Mit jelentsen ez?

— Az előbb azt mondta, hogy inkább le-vágná a fél karját, semmint fájdalmat okozzon a feleségének. — A leány hangja most sziszegő lett, szép arca kegyetlenné for-zult: — Hallgasson ide! Egyfelőrája egyedül vagyunk ebben a szállodai szobában. Bezár-kózzal... Igen, amikor belétem ide, nesz-telenül rátoltam belülről az ajtórekeszt! Nézzon ide...

Ezzel a leány egyetlen rántással letépte magáról a könnyű ruhát. Félíg összetépett, siralmasan összegyűrt selyemkombiné volt alatta, amelyen pár gyakorlott mozdulattal néhány friss szakítást csinált még és éles kör-meivel erős karcolatot ejtett a vállán, hogy kiserkent a vér. Ugyanekkor seiyemharis-nyás lábával elrugta a kis asztalkát.

— Ön hivatott a szobájába és brutálisan rámtámadt, — sziszegte gúnyosan. — Eb-ben az országban szigoruan büntetik az erő-szakot. Mindjárt sikoltozni kezdek... én színinövendék voltam, meg tudom játszani a helyzetet, azt elhiheti! Nos, fizet, vagy nem?

A férfi arcán egyetlen izom sem mozdult. A hangja is nyugodt volt és félelmetesen határozott:

— Egyetlen pennyt sem!

A leány most elpirult dühében. Szép arca egészen kikelt magából:

— No megállj! — kiáltotta. S egyszerre felcsillant a sikoltása: Segítségl... Ne, ne bántson. Segítségl!

A férfi mozdulatlanul, mosolygva nézte karosszékéből:

— Hangosabban kiáltson, — jegyezte meg gúnyosan.

A leány most már ide-oda ugrált a szobá-ban. Félmeztelen őrlőngésében olyan volt, mintha hirtelen megtébolódott volna.

— Segítségl! Segítségl-é-égl!

— Ez már jobb valamivel, — tette hozzá elismerően a férfi és nyugodt mozdulattal tovább szivta szivarját.

— Ne bántson, könyörgöm! Jaj, jaj! Se-gítségl! Segítségl...

A folyosón közeledő láрма támadt. Az aj-tón kopogtak, zörögtek, majd dörömböltek. A leány elterült a szönyegen, tépdeste a könnyű selymet magán és tovább sikoltozott és nyöszörgött, valóban sok drámai készség-gel.

A férfi változatlan arccal, mozdulatlanul nézte a karosszékéből, mint valami mulatsá-gos színjátékot. Akkor sem moccant, am-jkor betörték az ajtót és a portással az élen, egész sereg ember nyomult a szobába... A lány sirva, sikoltozva, kétségbeesetten pana-szolta el, hogy aszállóvendég, aki manikürol-zésre hívta szobájába, brutális kegyetlenség-gel megtámadta őt, letépte ruháját és...

Egy férfi lépett elő és megmutatta detek-tívtelvényét:

— Mit szól ehhez, gram?

— A gazember, vadállat... most hallgat, — sikoltotta zokogva a fiatal leány.

— Kövessen, uram. A rendőrségre me-gyünk!

A deresedő fejú férfi most nyugodtan fel-zett:

— Egy pillanat! Ez a hölgy lehat azt ál-lítja, hogy megtámadtam őt?

— Igy is volt, — zokogta a lány — hi-szen a vak is látja...

— Én egy félóra óta el sem mozdultam a helyemről, — jelentette ki most mosolygva a megvádolt férfi. — Itt a bizonyíték — és lassan felemelte a kezét — a szivarom!

Amint látja, detektív ur, ég. És rajta a hamu!... Ha a legkisebb mozdulatot tet-tem volna, vagy leteszem a kezemből a szí-vart, a hamu leesik róla... ez a szürke hamusipka pedig jó négy centiméter hosszú.

Én így szeretem a szivart! Sosem verem le a hamut... Ime a koronatanu, uraim!

(Vécsey Leó fordítása)